

МАРИНІСТИЧНИЙ ЖАНР У ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Сучасні процеси розвитку суспільства зумовлюють потребу розроблення нових підходів до професійного навчання в галузі професійної освіти.

Серед провідних напрямів реформування системи освіти Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) називає підготовку нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного і загальнокультурного рівнів. Однією з найважливіших у цьому напрямі є проблема змісту підготовки вчителя-предметника, зокрема вчителя образотворчого мистецтва. Підвищення вимог до навчально-виховного процесу вищої школи стимулює до активних пошуків шляхів удосконалення тих компонентів системи підготовки вчителя образотворчого мистецтва, які дозволяють формувати не просто людську індивідуальність, а творчу особистість, яка здатна ставити і вирішувати соціально значущі завдання.

Проблема змісту професійної та професійно-художньої підготовки майбутнього вчителя розглядалася багатьма дослідниками. Питання філософії та нової парадигми освіти висвітлено у працях С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Леонтєєва, Н. Ничкало, О. Рудницької; визначення загально-педагогічної мети професійної підготовки вчителя – у роботах О. Абдуліної, Н. Кузьміної, О. Піскунова, В. Савченко, В. Сластьоніна; художньої – у дослідженнях В. Бутенка, В. Орлова, В. Радкевич, В. Тименка, В. Шпільчака. Теоретичні засади відбору та структурування елементів змісту професійної підготовки розглядалися В. Краєвським, І. Лернером та ін.; взаємозв'язок змісту освіти із завданнями розвитку особистості – В. Бондарем, В. Ледньовим, О. Морозом та ін. [7].

Професійна підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в системі вищих педагогічних навчальних закладів передбачає цілеспрямоване формування його фахової готовності до організації різноманітних форм навчання й виховання школярів. У її структурі чільне місце посідає творчо-діяльнісний компонент, у якому активність студента у різних видах художньої діяльності позначається на формуванні його професійних знань, умінь і навичок [1].

Взаємозв'язок і взаємозумовленість педагогічної, мистецтвознавчої і художньо-практичної підготовки вчителів образотворчого мистецтва досліджувалися Л. Дехтяренко, Л. Івановою, М. Слободіним та ін. Шляхи і засоби розкриття творчого потенціалу студентів у процесі вивчення художніх дисциплін вивчалися Т. Агаповою, М. Масловим, О. Максименком, Е. Шороховим, В. Щербиною. Спеціальна підготовка при формуванні професійних умінь і навичок – у центрі уваги А. Бондарева, В. Григор'єва, Ю. Найдо та ін.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про наявність позитивних зрушень у підготовці вчителя-предметника, зокрема вчителя образотворчого мистецтва. Однак, ознайомлення із теоретичними засадами відбору та структурування елементів змісту професійної підготовки спонукали нас до вивчення такого елемента як мариністичний жанр у змісті професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва.

Мариністичний жанр – різновид образотворчого мистецтва, що спеціалізується на зображенні подій на морі – баталій, спортивних змагань, природних явищ тощо. Предметом зображення мариністики є морська стихія, її стан, інакше – морський пейзаж. Марина – це різновид пейзажу [2]. Як самостійний жанр марина відокремилася європейському мистецтві XVII ст. і пережила свій перший розквіт в творчості голандських живописців В. ван де Ведле, Я. Порселліса, Х. Сегерса та ін. [6].

Море з'явилося в образотворчому мистецтві тисячі років тому: спочатку в декоративно-прикладному, а, починаючи з XVII століття - коли світ для європейців став ширшим завдяки розвитку мореплавства, - в живописі та графіці. Спочатку мариністиці відводили роль історичного живопису, покликаної відобразити прославлені судна і морські битви. З розвитком жанру художників стало все більше цікавити саме море, мінливість його станів. Першою Мариною можна вважати картину Корнеліса Антоніса із зображенням португальського флоту (близько 1520 р.). Перший варіант «Бурі» (створений поза будь-якого історичного контексту) написаний Пітером Брейгелем Старшим, який був одним із перших, хто почав зображувати море.

Видатними представниками, які стояли біля витоків мариністичного живопису в Європі були – Пітер Брейгель Старший, Ж. К. Верне, Жан Антуан Теодор Гюден, В. Тернер. Серед українських видатними митцями були А. Куїнджі, І. Похитонов, Р. Судковський, Т. Шевченко. Відомими російськими майстрами є І. Айвазовський, М. Алісов, О. Бегров, О. Боголюбов, М. Воробйов, Л. Лагоріо, С. Щедрін.

Сучасні тенденції розвитку мариністики дозволяють нам спостерігати цей жанр у різних стилях і напрямках образотворчого мистецтва. Серед відомих представників зарубіжної мариністики є О. Адамов (Росія), Л. Афремов (Росія), П. Бонд (Мексика), Г. Дмитрієв (Росія), В. Забек (Росія), М. Ланговський (Польща), Т. Нельсен (США), Д. Уоррен (США), Б. Пиккеринг (США), З. Форман (США).

Серед сучасних митців вітчизняної мариністики можна виокремити А. Збаранського, Ю. Єгорова, В. Краснопевцева, О. Смешинського, а також С. Григораша, О. Смирнова, Р. Стахурського, О. Шабадея, О. Шуринова, які є представниками кримської школи живопису.

У руслі проблем, що вирішуються сьогодні педагогічною наукою, знаходяться і проблеми, пов'язані з професійною діяльністю вчителя образотворчого мистецтва. Адже те, яким він буде, які форми роботи стане використовувати, чи зможе врахувати вимоги, що пред'являються до шкільної освіти не тільки суспільством, а й передовою педагогічною теорією і практикою, багато в чому визначає рівень освіченості, вихованості та духовної культури школяра.

Гуманізація сучасної освіти, її особистісна орієнтація зумовлюють необхідність застосування різноманітних форм, методів і засобів навчання, спрямованих на розвиток творчих здібностей особистості та її здатності реалізовувати власні обдарування [4]. В обстановці переходу до нових умов навчання необхідно прогнозувати і вибирати засоби впливу як на навчальний процес, так і на вчителя образотворчого мистецтва. Розумний вибір засобів навчання в системі художньо-педагогічних факультетів в плані зацікавленості, можливості спостережень, широкого і глибокого розвитку органів чуття майбутнього вчителя, його мислення і

творчих здібностей може дати тільки такий «вихователь», як природа, яка може здійснити формування особистості вчителя образотворчого мистецтва крізь призму живописних полотен мариністичного жанру.

Можемо стверджувати, що «школу» живопису пейзажу в тій чи іншій мірі пройшов кожен художник, дизайнер, архітектор, вчитель образотворчого мистецтва, причому не тільки в роки учнівства [5].

Наука і техніка досягли небачених успіхів, але мистецтво живопису пейзажу виявилось в опозиції до завоювань комп'ютерного століття. Адже таємниця живопису пейзажу полягає не в оволодінні законами фізики і правилами оптики, а в розкритті індивідуальності її творця, його світовідчуття, в досвіді його пізнання реальності, яке відбувається не тільки раціональними і науковими методами. Одне з головних переваг живопису пейзажу перед науковим пізнанням полягає в тому, що наукове знання впливає тільки на розум людини, а живопис пейзажу, зокрема мариністичного пейзажу, здатен впливати на розум і серце. Ця особливість і дозволяє ефективно здійснювати пізнавальну, виховну і естетичну функцію засобами живопису пейзажу мариністичного жанру.

Однак існуючі дотепер традиційні форми і методи професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва не в повній мірі використовують той потужний потенціал, який закладений в живописі морського пейзажу: його глибоко моральна, творча місія досі залишається незатребуваною і нереалізованою [5]. Виникло певне протиріччя між необмеженими можливостями живопису морського пейзажу (цього феномена образотворчого мистецтва) і вкрай недостатнім використанням його мистецько-педагогічних засобів. Звідси випливає важливість проблеми дослідження, необхідність включення мариністичного пейзажу в зміст професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Підкреслюючи очевидність актуальності позначеної проблеми, ми можемо виділити наступне: по-перше, незважаючи на багатовікову історію мариністичного пейзажу, науково-теоретичні розробки в області цього жанру ще науково не обґрунтовані; по-друге, знайти ґрунтовні праці з історії методів викладання живопису морського пейзажу неможливо, так як їх немає, а сучасні вітчизняні навчальні посібники мають лише невеликі розділи по цій тематиці і не виділяють морський пейзажний живопис як окрему тему; по-третє, проблема професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва засобами живопису морського пейзажу до теперішнього часу спеціально не досліджували і не отримала повноцінного відображення як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі з мистецтва.

Рівень оволодіння живописною майстерністю багато в чому визначає якість професійної підготовки майбутніх фахівців, що диктує необхідність постійного вдосконалення і поглиблення теоретичної і методичної бази навчання [5]. Це тим більш важливо, що ні зараз, ні, ймовірно, в найближчому майбутньому не передбачається суттєвого збільшення термінів проведення пленерних практик, загального обсягу академічних годин, що відводяться на вивчення живопису пейзажу, а, тим більше, на вивчення мариністичного жанру. У цих умовах ефективність навчання живопису морського пейзажу, поліпшення методики його викладання стають актуальними і значущими.

Таким чином ми вважаємо, що для ефективної професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва засобами мариністичного живопису

необхідно забезпечити навчальний процес цілісною методичною системою, де всі її компоненти знаходяться в нерозривній єдності, об'єднані загальним напрямком і відповідають сучасним вимогам підготовки фахівця.

Розглядаючи цю проблему з позицій діяльнісно-особистісного підходу, можна стверджувати, що більш ефективно формування і розвиток відбувається у процесі залучення майбутніх фахівців до художньо-творчої діяльності [4]. Таким чином, активізація художньо-творчої діяльності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва не лише може покращити її результативність, а й сприятиме їхньому художньо-творчому, особистісному та професійному розвитку.

Система ефективних методів і методичних прийомів, забезпечуючих засвоєння спеціальних знань студентів підвищує рівень професійної підготовки майбутніх педагогів.

Найбільш давнім методом академічного навчання образотворчої майстерності є копіювання високоякісних художніх творів, що відбувається у музейному середовищі. Цей метод сприяє творчій активізації студентів, зумовлюючи особисте відкриття ними відповідності обраних засобів виразності та техніки їх реалізації задуму художнього твору [4]. У змісті ефективного розвитку і формування професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва засобами мариністичного живопису доречним буде копіювання творів відомих представників цього жанру, зокрема класиків І. Айвазовського, М. Алісова, О. Бегрова, О. Боголюбова, М. Воробйова, А. Куїнджі, Л. Лагоріо, І. Похитонова, Р. Судковського, С. Щедрина, та сучасників О. Адамова, Л. Афремова, С. Григораша, Г. Дмитрієва, Ю. Єгорова, В. Забека А. Збаранського, В. Краснопецева, О. Смешинського, О. Смирнова, Р. Стахурського, О. Шабадея, О. Шуринова.

Вивчення творчості видатних митців на основі застосування біографічного методу дозволяє отримати уявлення про специфіку процесу художньої творчості і ознайомитися з прикладами художнього осмислення та мистецького відображення реалій, накопичити досвід естетичного сприйняття розмаїття творчих манер і авторських стилів. Особливо цінним може стати вивчення життєвого та творчого досвіду шляху художника, творчість якого доленосно вплинула на еволюцію мистецтва, ідеї якого принципово змінили напрям розвитку мистецьких напрямів наступних поколінь тощо [4].

Поскільки метод роботи з натури відіграє одну з найважливіших ролей у розвитку спеціаліста, тому натурний етюд пейзажу, в нашому випадку, морського пейзажу, — основна форма організації навчальної роботи та незамінний засіб формування професійної майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Адже етюд сам по собі є особливою системою зображувальних засобів вивчення дійсності, способів і методів особистісного відображення цієї дійсності (переживань, почуттів, роздумів, внутрішнього світу художника) - це основа оволодіння мальовничою грамотою.

Отже, підводячи підсумки, можемо дійти до висновку, що у професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва чільне місце має зайняти інтеграція фахових і спеціальних знань, умінь і навичок в процесі їх практичного застосування, об'єктивної оцінки власних можливостей, формування потреби у неперервному професійному становленні, розвитку професійної свідомості, а також методика як засіб передачі технологій та відбір відповідних засобів [3]. Аналіз науко-

вих джерел свідчить про наявність позитивних зрушень у підготовці вчителя-предметника, зокрема вчителя образотворчого мистецтва, але ознайомлення із теоретичними засадами відбору та структурування елементів змісту професійної підготовки спонукали нас до вивчення такого елементу як мариністичний жанр у змісті професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва.

Виходячи із цього ми пропонуємо включити в зміст професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва вивчення мариністичного жанру шляхом дослідно-творчої педагогічної діяльності, яка буде включати в себе два рівні. Суть першого полягає в творчому застосуванні відомих педагогічних і методичних ідей засобами мариністичного живопису в конкретних умовах навчання і виховання; другий рівень пов'язаний з осмисленням і творчим розвитком того нового, що виходить за межі відомої теорії, в контексті вивчення мариністичного жанру, певною мірою збагачуючи її.

Список використаної літератури

1. *Базильчук Л.* Організація естетичного сприйняття як психолого-педагогічна умова навчально-творчої діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва [Текст] / Леонід Базильчук // Рідна школа. – 2009. – № 12. – С. 25–27.
2. *Марина (жанр)* Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії Електронний ресурс]. / Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0\(%D0%B6%D0%B0%BD%D1%80\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0(%D0%B6%D0%B0%BD%D1%80))
3. *Орлов В.* Технології професійного становлення особистості вчителя мистецьких дисциплін [Текст] / В. Орлов // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Полтава, 2001. – Вип.6/7(20-21). – С.245–254. – (Педагогічні науки.).
4. *Самойленко Ю.* Засоби активізації художньо-творчої діяльності майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва [Текст] / Ю. Самойленко // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. праць / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – К. ; Полтава, 2011. – Вип. 2. – С. 152–158. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/604/1/Samoylen.pdf>. – [87.7 / E86].
5. *Соколинский В. М.* Актуальные проблемы формирования личности художника-педагога средствами живописи пейзажа [Текст] / В. М. Соколинский // Педагогическое образование и наука. – 2007. – №5. – С.48–50.
6. *Соколинский В. М.* Художественно-педагогическое образование и культура [Текст] / В. М. Соколинский // Мир образования - образование в мире. – 2005. – №1. – С.55–64.
7. *Сотська Г.* Професійна підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до вивчення художнього конструювання [Текст] / Г. Сотська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – №5. – С. 100–106.